

JUL I ASTRID LINDGRENS BARNBÖCKER
i jämförelse med det svenska samhället

Kandidatavhandling
Essi Härmä

Jyväskylä universitet
Institutionen för språk
Svenska språket
4.4.2011

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta	Kielten laitos
Tekijä: Essi Härmä	
Otsake: Jul i Astrid Lindgrens barnböcker – i jämförelse med det svenska samhället	
Aine: ruotsin kieli	Kandidaatin tutkielma
Vuosi: 2011	Sivumäärä 23
<p>Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, kuinka joulua ja jouluperinteitä kuvataan Astrid Lindgrenin lastenkirjoissa ja tutkia minkälaisia yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia löytyy kirjojen kuvauksen ja todellisen ruotsalaisen joulunvieton välillä. Näin ollen tutkielmassani verrattiin joulukuvausta sekä Lindgrenin lastenkirjojen välillä että Lindgrenin lastenkirjojen ja todelliseen ruotsalaiseen joulunviettoon pohjautuvien kirjojen välillä. Lindgrenin tuotanto on minulle hyvin tuttua, sillä monien muiden pohjoismaisten lasten tapaan, olen itsekin kasvanut hänen satujaan lukien.</p> <p>Tutkimusmateriaalina minulla oli kahdeksan romaania, kolme kuvakirjaa ja kaksi novellia, jotka kaikki perustuvat neljän hahmon: Vaahteramäen Eemelin, Marikin, Melukylän lasten ja Lotan edesottamuksiin. Kirjojen julkaisuvuodet ulottuvat 1940-luvusta 1990-lukuun, joten valitsin vertailukohteiksi kaksi jouluperinteistä kertovaa kirjaa, joissa joulunviettoa käsitellään suurinpiirtein samalla aikavälillä: Ebbe Schönin <i>Svenska traditioner</i> (1998) ja Albert Eskerödin <i>Årets fester – Hur årets fester firats i vårt land genom seklerna</i> (1953). Lindgrenin kirjoihin pohjautuva tutkimusmateriaali käsittää kaiken kaikkiaan noin 400 sivua joulunkuvausta, jonka analysoin sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että Lindgren kuvaa kirjoissaan joulua huolellisesti ja kontekstiin nähden suuressa mittakaavassa. Eri hahmojen välisestä joulunvietosta löytyy hyvin paljon yhtenevyyksiä ja eroavuudet ilmenevät lähinnä erilaisten hahmojen ja tapahtumien välityksellä. Tuloksista voidaan päätellä, että Lindgrenin kirjoissaan kuvaamat jouluperinteet vastaavat hyvin pitkälti myös tuon ajan ruotsalaisen yhteiskunnan joulunviettoa.</p>	
Avainsanat: jul, tradition, Astrid Lindgren	
Kirjasto/Säilytyspaikka:	
Muita tietoja:	

Innehåll

1 INLEDNING.....	4
2 BAKGRUND.....	5
2.1 Begreppen tradition och jul.....	5
2.2 Jultraditioner och deras ursprung.....	6
2.2.1 Juldekorerings.....	7
2.2.2 Mat och dryck.....	8
2.2.3 Andra traditioner under jultiden.....	9
2.3 Astrid Lindgren.....	10
3 MATERIAL OCH METOD.....	10
3.1 Astrid Lindgrens barnböcker	11
3.2 Metod.....	12
4 RESULTAT.....	13
4.1 Julfirandet i Astrid Lindgrens barnböcker.....	13
4.1.1 Julfirandet hos barnen i Bullerbyn.....	13
4.1.2 Julfirandet hos Madicken.....	14
4.1.3 Julfirandet hos Emil i Lönneberga.....	15
4.1.4 Julfirandet hos Lotta på Bråkmakargatan.....	16
4.2 Jämförelse mellan Astrid Lindgrens barnböcker.....	16
4.3 Jämförelse mellan Astrid Lindgrens barnböcker och verklighetens julfirande.....	18
5 DISKUSSION.....	20
6 AVSLUTNING.....	21
LITTERATUR.....	23

1 Inledning

Det sägs ofta att Astrid Lindgren var en unik författare, för hon hade en förmåga att fånga julens verkliga kärna. I sina barnböcker beskrev hon julen in i minsta detalj. Såsom många andra har jag också vuxit upp med att läsa Lindgrens barnböcker. Figurer såsom Emil i Lönneberga, Barnen i Bullerbyn, Pippi Långstrump och Madicken har varit bekanta för mig ända sedan jag var en liten flicka. Jag har också ett personligt motiv att vara intresserad av Lindgrens produktion: mina föräldrar döpte mig efter en karaktär i Lindgrens böcker, Madicken.

I min undersökning vill jag utreda hur jul och jultraditioner beskrivs i Astrid Lindgrens barnböcker. Jag har valt några huvudpersoner från Lindgrens produktion som jag ska fokusera på: Emil i Lönneberga, Madicken, Barnen i Bullerbyn och Lotta på Bråkmakargatan. I denna avhandling vill jag undersöka särskilt konventionella familjer och därför har jag utelämnat figurer som Pippi Långstrump och Ronja Rövardotter. Syftet med avhandlingen är vidare att utreda om det finns likheter eller skillnader i barnböcker i jämförelse med verkligheten. Hurdant var det äkta svenska julfirandet? Eftersom böckerna som jag koncentrerar mig på är skrivna mellan 1940- och 1990-talen, försöker jag undersöka julfirandet vid den tidpunkten. Som hjälpmedel använder jag två böcker om julfirandet i Sverige; Schöns (1998) *Svenska traditioner* och Eskeröds (1953) *Årets fester: Hur årets fester firats i vårt land genom seklerna*. I denna avhandling kommer jag att försöka svara på följande frågor: Hur beskrivs jul och jultraditioner i Astrid Lindgrens barnböcker? Hurdana konsistenta eller avvikande faktorer kan urskiljas? Vilka genomgående teman kan urskiljas och förekommer det variation? Finns det likheter eller olikheter i jämförelse med verkligheten?

Min hypotes är att det finns betydande likheter mellan barnböcker, speciellt i detaljer där jultraditioner beskrivs. Denna hypotes baserar sig på det faktum att jag redan har läst dessa böcker när jag var liten. Jag antar att variationen mellan berättelserna mestadels framträder genom olika figurer. En andra hypotes är att de jultraditioner som förekommer i Lindgrens böcker, motsvarar även verklighetens julfirande i Sverige.

I det följande kapitlet beskrivs bakgrunden till denna undersökning. Jag ger en översikt över jultraditioner i Sverige på 1940- och 1990-talen samt definierar begreppen *tradition* och *jul*. I

bakgrunden ges också information om författaren Astrid Lindgren. En viktig del i min undersökning är att beskriva julens betydelse för Lindgren. Varför hade julfirandet en så viktig roll i hennes böcker? Återspeglar böckernas version av julen hennes egna erfarenheter? Ingen annan har undersökt detta ämne tidigare så det är omöjligt att presentera tidigare studier om ämnet i detta fall. I kapitlet material och metod ska jag presentera mitt material och kvalitativ innehållsanalys som var min metod. Till sist kommer jag att redogöra för mina resultat.

2 Bakgrund

I detta kapitel behandlar jag bakgrunden till denna undersökning. Största delen av detta avsnitt gäller jultraditioner som jag försöker närma mig via två böcker: *Svenska traditioner* (Schön, 1998) och *Årets fester: Hur årets fester firats i vårt land genom seklerna* (Eskeröd, 1953). Jag har valt dessa böcker på grund av att de inte hör till de mest moderna böckerna inom ämnesområdet, utan behandlar julfirandet under samma tidsperiod som Lindgrens barnböcker daterar sig till. Schöns och Eskeröds böckers sätt att behandla jultraditioner liknar i stort varandra, vilket också var anledningen till mitt val av bakgrundsmaterial. Härnäst går jag kort igenom Astrid Lindgrens biografi med särskild hänsyn till hennes personliga erfarenheter av julen. Jag är speciellt intresserad av förhållandet mellan böckernas jultraditioner och Lindgrens barndoms jular. Eftersom ingen annan har undersökt detta ämne tidigare, har jag inga studier att jämföra denna undersökning med. Lindgren har varit en inspirationskälla för många forskare men någon liknande studie har ännu inte gjorts.

2.1. Begreppen tradition och jul

Tradition är ett vanligt begrepp som förekommer i olika sammanhang. Därför tycker jag att det är viktigt att definiera begreppet tradition just i samband med högtider. Tradition är ”det mångdimensionella sociala arv som överlämnas från generation till generation; fortplantandet av kunskap, seder och bruk, diktning, konstnärliga former och motiv osv.” (Nationalencyklopedin, 6.3.2011). Det finns inte alltför många fester som inte grundar sig på gamla traditioner. Ett nödvändigt avbrott till vardagen kommer i form av långvariga och rika

traditioner (Schön 1998). Enligt Schön (1998: 4) har traditioner och högtider inte förlorat sina värden i dagens samhälle. Då och då är det väsentligt att glömma vikten av rutiner och njuta av en speciell tidpunkt i sällskap med nära och kära, och samtidigt känna sig som en del av samhället. Festfirandet sker inte nödvändigtvis bara i familjen, utan firandet kan utsträckas till hela nationen. Sådana helgdagar kan även väcka känslor av nationalitet.

Vad betyder det lilla ordet *jul* då och varifrån drar det sin betydelse? Det är fortfarande omöjligt att ge ett entydigt svar på frågan fastän ämnet har forskats ganska mycket bland språkforskare (Schön 1998:15). Ordet har faktiskt funnits i alla germanska språk från början trots att det nuförtiden har olika varianter i olika språk t.ex. i Tyskland använder man ordet *Weihnachten* (Hammerman, 6.3.2011). Enligt Hammerman kan man anta att ordet *jul* betydde den hedniska midvinterhögtiden. Det är möjligt att ordet betecknade alla de fester som firades under årsskiftet (Schön 1998:15). Schön (1998:15) framhäver att forskare har gett många olika förslag om vad ordet *jul* betyder, men man kan nämna t.ex. 'vändning' och 'festernas fest' som förslag.

2.2 Jultraditioner och deras ursprung

Julen är en årshögtid som omfattar många traditioner och seder, men varifrån härstammar alla dessa vanor kring denna unika högtid? Vad är ursprunget till vår allra käraste fest? Det är ett välkänt faktum att julen firas till minne av Jesu födelse, men traditioner kring julen har uppstått för längre sedan. Ursprungligen firade man jul vid trettonhelgen, men firandet överfördes till den 25 december på 300-talet och samtidigt ersattes den gamla romerska midvinterfesten (Schön 1998:14). I den antika romerska kulturen var den 25 december ägnad åt solgudens födelse (*dies natalis Solis invicti*) (Eskeröd 1953:167). Enligt Eskeröd (1953:167) kan solguden ses vara symbolen för själva kejsaren. Följaktligen var julfestens nya datum på sätt och vis en slags kamp mot hedendomen (Helsingfors stadsmuseum, 8.3.2011).

Två andra romerska fester har också haft en stor inverkan på dagens julfirande: Saturnalierna och Kalendefesten, det romerska nyåret (Eskeröd 1953:167). Saturnalierna var en gammal glädjefest som firades den 17 december till guden Saturnus' ära. Festen pågick cirka sju dagar och under den tiden var den traditionella stränga romerska samhällsordningen helt bakvänd och socialklasser blandades. I dåtidens Roma började den bestående traditionen att skicka

gåvor till varandra. Under Kalendefesten, som firades den första januari, var det också väldigt vanligt att ge gåvor till vänner och familjemedlemmar (Eskeröd 1953:167). Enligt Eskeröd (1953:167) började de antika romarna att pryda hemmen med gröna kransar.

I dagens Sverige sträcker sig julfirandet från slutet av november till trettondagen. I slutet av november börjar man sätta upp jullampor, julgardiner, stjärnor och tomtar samt lyssna på julmusik. Under den här tiden kommer upp utomhusgranarna på gårdar, gator och torg. I själva verket börjar jultiden och det nya kyrkoåret med första söndagen i advent. Det krävs mycket arbete och skurning för att huset ska vara städat och rent på julafton, men förr var allt arbetet som kunde störa eller göra för mycket bråk förbjudet under adventstiden för man var rädd att "björnen vaknar i sitt ide" (Schön 1998:15,16).

2.2.1. Juldekorer

I äldre tid var det en ganska allmän sed i Sverige att sätta upp julstänger vid gården eller på båda sidorna om förstukvisten (Eskeröd 1953:177). Julstänger var granar som var avbarkade med bara kvistarna kvar i toppen. Utomhus satte man också upp julneken, som var en havrekärve till fåglar. (Schön 1998:16).

Inomhus var det en sed att breda halm på golvet (Eskeröd 1953:180). Vid gamla tiders julfirande sov man ofta på det hårda och kalla golvet där halmen fick vara en bädd för många. Eskeröd framhäver dock att det fanns många andra medel att pryda huset för julhögtiden. På väggarna hängde man upp målade bonader och bildvävnader. Under 1900-talet blev julgranen det viktigaste inslaget i julfirandet och granarna blev allmännare även på torg och gator (Eskeröd 1953:190). Traditionella julgransprydnader var t.ex. pepparkakor, svenska flaggor, pappersremсор och äpplen (Schön 1998:20).

Ljuset och elden hade en viktig roll vid jultiden för julen infaller under den mörkaste och kallaste tiden på året (Eskeröd 1953:186). Före jul stöpte kvinnor ljus av talg från djuren, främst fårtalg eller den talg som blev kvar efter grisslakten (Schön 1998:16). Först och främst var syftet med elden att värma huset, men många övernaturliga föreställningar anknöts till elden (Eskeröd 1953:186). Vanligtvis satt man runt elden på julkvällen (Schön 1998:21). När den elektriska belysningen kom i bruk, uppstod ett par nya seder (Schön 1998:24). Sådana var

t.ex.adventsljusstaken och adventsstjärnan.

Enligt Schön (1998:24) är de vanligaste blommorna under jultid t.ex.hyacint, julstjärna, julbegonia, azalea och amaryllis. Seden att kyssa under misteln kom till Sverige ungefär vid sekelskiftet 1900 (Schön 1998:24).

2.2.2. Mat och dryck

För många är julmaten den viktigaste delen av festen, men hurdana förberedelser behövdes för att få allting på bordet och vilken typ av mat är traditionell på det svenska julbordet? Nuförtiden ser det moderna julbordet väldigt likadant oberoende av vilken region det gäller, men innehållet av julbordet varierade i hög grad förr i tiden (Svenska Julbord, 8.3.2011). Det är ett ofta upprepat påstående att julskinkan åt man i alla delar av Sverige, men ingen bekräftelse på detta har givits. Schön (1998:16) konstaterar att den gamla vanan var att äta andra delar av grisen vid jultiden och spara skinkan till våren. Själva grisslakten och dess tidpunkt varierade beroende på landsdelen. Enligt Schön (1998:16) brukade man ta död på grisen så nära julen som möjligt, men t.ex.i Västsverige skedde grisslakten vid Luciadagen. Grisslakten var inget kvinnogöra, men det var ofta en kvinna som tog emot blodet (Schön 1998:16).

Olika fiskarter var vanliga på det svenska julbordet. Enligt Schön (1998:17) var de populäraste fiskarterna t.ex.abborre, gädda, sik, gråsej och saltlånga. En vanlig svensk sed var att doppa i grytan. Eftersom det var förbjudet att äta kött på riktigt innan den egentliga mattiden, var det vanligt att ta små godbitar genom att doppa bröd i köttspadet (Schön 1998:18).

Storbaket till jul var ett arbete som krävde mycket tid och kraft, eftersom man ville att brödet räckte långt fram på sommaren (Schön 1998:16). I olika delar av Sverige användes olika arter av spannmål, men de vanligaste var råg, korn och havre. Att baka bröd av vete var sällsynt. Nivån av välstånd påverkade starkt julbordets innehåll, men även för de fattiga var julen den enda tiden på året, då man kunde äta tills magen var full (Eskeröd 1953:182). Man tog alltid hänsyn till de fattiga när julmaten lagades. I allmogekulturen brukade man dela ut julhögar till familjemedlemmar och tjänstefolk (Skåne mejerier, 12.3.2011). Julhögens viktigaste innehåll

var brödet, men även andra julens delikatesser inkluderades.

Nuförtiden är det många som inte kan tänka sig julen utan risgrynsgröt, men denna delikatess har hört till det svenska julbordet bara cirka 100 år (Schön 1998:17). Däremot har pepparkakor varit en tradition sedan länge, antagligen från medeltiden. Enligt Schön känner alla svenskar till ramsan ”man blir snäll av att äta pepparkakor”.

Vilka var de vanligaste dryckerna under jultid i Sverige? Schön (1998:14) anser att en av julfirandets viktigaste delar var öl. I det hedniska julfirandet drack man öl på ett rituellt sätt och då kallades julfirandet för ”att dricka öl” (Schön 1998:14). Glögg blev inte omedelbart en svensk jultradition när den kom till landet i början på 1800-talet, utan det var länge en dryck endast för överklassen (Schön 1998:18).

Hurdan var den aktuella måltiden då? Vid det svenska julbordet fanns det en balans mellan humor och allvar (Schön 1998:18). Man läste upp grötrim som kunde vara antingen knepiga eller enkla. Ingen kunde smaka på gröten innan detta. Schön (1998:19) framhäver att även olika sorters spådomar tillhörde måltiden. Spådomars innehåll varierade i stor utsträckning, men en av de mest kända spådomarna är att den som får mandeln i sin gröttallrik ska bli gift under kommande år.

2.2.3 Andra traditioner under jultiden

Som tidigare framkom, uppstod seden att skicka gåvor till varandra i det antika Rom. Förr i tiden i Sverige var julklappar anonyma. Namnet *julklapp* kommer från seden att kasta in skämtgåvor och klappa på dörren efter det (Eskeröd 1953:188). Under senare år var det julbocken som kom med klapparna (Schön 1998:20). I slutet av 1800-talet tog jultomten över julklappsutdelningen från julbocken.

Det religiösa innehållet i julen kommer i form av en midnattsmässa eller en julotta. Julkyrkan besöks av många svenskar som annars aldrig går i kyrkan (Schön 1998:24). Den gamla vanan att fara till julottan med häst, släde och klingande bjällror var fortfarande vid liv på 1950-talet (Eskeröd 1953:193). Fastän julottan börjar tidigt på morgonen, trodde man att det är farligt att komma alltför tidigt till kyrkan, för då firar de döda sin julotta (Eskeröd 1953:194).

2.3 Astrid Lindgren

”Vi lekte och lekte och lekte så det är underligt att vi inte lekte ihjäl oss” konstaterade Lindgren (Saltkråkan AB, 7.2.2011). När man läser Lindgrens levnadsteckning, är det lätt att se att hennes barndom var väldigt lycklig. Lindgren anser att hela hennes liv har varit underbart men den lyckligaste tiden var barndomen (Strömstedt 1977).

Astrid Lindgren föddes den 14 november 1907 på gården Näs, nära en liten stad vid namn Vimmerby. Familjen bestod av fyra barn: Astrid, hennes storebror Gunnar och småsysrarna Stina och Ingegerd, samt föräldrarna Samuel och Hanna Ericsson. Denna fridfulla barndom i bondgården skildras i hennes barnböcker. Läsare över hela världen kan uppleva Astrid Lindgrens Vimmerby såsom hon själv upplevde det i sin barndom. Många platser, personer och händelser kommer direkt från Astrids eget liv. Lindgren har bekräftat att Gunnar har varit förebilden för Lasse i Bullerbyn och att Bullerbybarnens liv i stort sett liknar hennes egen barndom (Ljunggren 1992:13,36)

Julen var den absolut viktigaste högtiden på året för Astrid (Strömstedt 1977). Genom att läsa hennes böcker kan man delta i julfirandet hos familjen Ericsson. Särskilt böckerna om barnen i Bullerbyn innehåller mycket av hennes egna erfarenheter. I *Alla vi barn i Bullerbyn* har lärarinnan beställt sagoböcker till jul åt alla barn i klassen. På samma sätt fick Astrid sin första julbok: Snövit (Ljunggren 1992). Lindgrens barnböcker visar ett gammaldags sätt att fira jul och detta innebar ofta många traditioner.

3 Material och metod

I detta kapitel redovisar jag mitt undersökningsmaterial och -metod. Jag inleder med att presentera mitt material med hjälp av en tabell. Därefter går jag igenom vad som är viktigt när man använder en kvalitativ undersökningsmetod och presenterar själva metoden.

3.1 Astrid Lindgrens barnböcker

Mitt undersökningsmaterial består av åtta romaner, tre bilderböcker och två noveller av Astrid Lindgren. Fastän materialet innehåller tre bilderböcker var det bara texter som jag analyserade. De berättelser som ingår i mitt material bygger på följande figurer: Emil i Lönneberga, Lotta på Bråkmakargatan, Barnen i Bullerbyn och Madicken. Fastän figurerna kommer från olika samhällsklasser representerar alla berättelser konventionella familjer. Detta var en nödvändig förutsättning för att kunna göra en jämförelse med det verkliga samhället. Detta var också orsaken till att jag bestämde mig för att lämna berättelserna om Pippi Långstrump och Ronja Rövardotter utanför undersökningen. Trots att dessa figurer firar jul, antar jag att information om något ovanligare julfirande inte är relevant i detta fall. Berättelser om Ronja Rövardotter baserar sig på en fantasi liknande värld och Pippi Långstrump kan ses ha ovanliga familjeomständigheter för hon bor helt utan föräldrar i ett eget hus. Av dessa skäl ville jag koncentrera mig på andra figurer. Dock var det ett obligatoriskt krav att böckerna skulle innehålla jul-relaterade historier eller hänvisningar. Astrid Lindgren har även gett ut en samlingsvolym, *Julberättelser*, som innehåller avsnitt ur många av dessa berättelser, men jag använde denna bok relativt lite för den bestod mestadels av samma sagor som fanns i de ursprungliga böckerna. De böcker som jag använde som material i denna undersökning presenteras i tabell 1.

Tabell 1: Materialet i undersökningen

Bok	Årtal	Sidor
Alla vi barn i Bullerbyn	1947	s. 79-86
Mera om oss barn i Bullerbyn	1949	s. 11-35
Jul i Bullerbyn	1963	Hela boken
Madicken	1960	s. 124-165
Madicken och Junibäckens Pims	1976	s. 217-230
Titta Madicken, det snöar	1983	Hela boken
Jullov är ett bra påhitt, sa Madicken	1993	Hela boken
Emil i Lönneberga	1963	s. 7
Nya hyss av Emil i Lönneberga	1966	s. 100-156
Än lever Emil i Lönneberga	1970	s. 142-176
Inget knussel, sa Emil i Lönneberga	1986	Hela novellen
Barnen på Bråkmakargatan	1958	s. 123-140
Visst kan Lotta nästan allting	1977	Hela boken

Av tabellen framgår att böckerna har skrivits under perioden mellan 1940- och 1990-talen. Berättelser om samma figurer har inte kommit ut i kronologisk ordning, utan författaren har ofta återvänt till figuren senare. I vissa fall handlar hela boken om julfirandet, men i de flesta böckerna behandlas julen bara i vissa kapitel. I sådana fall har jag också uppgivit sidnummer. Mitt undersökningsmaterial innehåller sammanlagt cirka 400 sidor beskrivning av julfirandet.

3.2 Metod

Min undersökningsmetod är kvalitativ innehållsanalys. Jag läste alla böcker och romaner, som hör till mitt material under hösten 2010. Därefter gjorde jag anteckningar om gemensamma/avvikande faktorer som förekom i böckerna. I min analys försöker jag behålla objektivitet, men det bör påpekas att allting som jag nu analyserar har jag redan läst tidigare när jag var liten. Detta faktum att jag redan visste hur Lindgren beskriver jul har säkerligen

påverkat mina inställningar och hypoteser.

4 RESULTAT

I detta kapitel presenterar jag resultaten. Först kommer jag att redogöra för hur julfirandet beskrivs i Astrid Lindgrens barnböcker. Sedan jämför jag Astrid Lindgrens böcker med varandra och till sist följer en jämförelse mellan Lindgrens böcker och verklighetens julfirande.

4.1 Julfirandet i Astrid Lindgrens barnböcker

Det är lätt att se att Astrid Lindgren älskade julen, för julen har en viktig position i hennes barnböcker. Allt som allt innehöll mitt undersökningsmaterial cirka 400 sidor beskrivning av julfirandet. Alla figurer som jag koncentrerade mig på tillbringar jul men några i större skala än andra. Det fanns en ganska detaljerad beskrivning av jul i alla böcker, fastän vikten i några böcker lades mer på andra händelser. Jag går kortfattat igenom julfirandet hos alla figurer i de utvalda barnböckerna. Med andra ord har jag gjort en sammanfattning av de vanligaste sätten att tillbringa jul hos varje figur. I denna undersökning är det meningen att fokusera på beskrivning av jul och därför behandlar jag inte enskilda händelser väldigt noggrant.

4.1.1. Julfirandet hos Barnen i Bullerbyn

För barnen i Bullerbyn blir det ingen jul utan snö. Rädslan att inte få snö till jul är närvarande ända från början av december. I *Barnen i Bullerbyn* har fröken beställt sagoböcker till jul åt alla barn i klassen, men mamman har förbjudit barn att läsa dem förrän på julafton. Terminen avslutas med att sjunga julsånger.

Hemma i Bullerbyn är julförberedelserna i full gång. Att göra korvar är ett kvinnogöra, men barnen får ta hand om att sätta julkärvar för sparvar och domherrar. Före jul bygger barnen en snölykta, gör julgranskorgar, bakar pepparkakor, hämtar julgran och sjunger julsånger. Dagen

före julafton besöker barn alla hus i Bullerbyn och sjunger julsånger bakom fönstren. På kvällen uttrycker Lisa sin oro över att allting inte hinner bli färdigt till jul, för köket ser så stökigt ut. När hon vaknar på julaftonsmorgon, skyndar hon sig ner i köket och allting ser underbart ut. Nya trasmattor ligger på golvet och köket är prytt med rött, vitt och grönt krusat silkepapper. I salen brinner brasan i ugnen och julgranen är dekorerad med julgransprydnader. Däremot dekorerar barnen julgranen lite senare på julaftonskväll i en berättelse i boken *Mera om oss barn i Bullerbyn* (Lindgren 1949). På förmiddagen brukar barnen besöka Kristin i Lövnäset. De har med sig en liten gran och en korg fylld med en blandning av julens godsaker.

”Julafton är den längsta dagen på året”, konstaterar Lisa (Lindgren 1963). Hon anser att det inte finns någonting annat att göra på julaftonseftermiddan än att vänta och vänta. Barnen doppar i grytan för att få några godbitar före den riktiga måltiden. När mörkret faller är det dags att gå med julklappar till Norrgården och Sörgården. Sedan leker barnen att de är riktiga tomtar som ger julklappar till folk.

Julbordet i Mellangården består av skinka, korvar, sylta, lutfisk och gröt. När Oskar och Agda, dräng och jungfru i Mellangården, får var sin bit av mandeln blir det mycket skratt, för den som får mandeln i gröten blir gift under kommande år. Det är en tradition i Mellangården att läsa upp grötrim. Pappan läser om Jesus-barnet i bibeln innan jultomten kommer. Lisa, Lasse och Bosse får alltid lika många julklappar, men oftast även fler än de hade önskat. Efteråt kommer alla invånare i Bullerbyn till Mellangården och de dansar kring granen och sjunger.

På juldagens morgon åker barnen med häst och släde till julottan i kyrkan och därefter är det dags att åka kälke och skidor. Under jullovet far alla människor i Bullerbyn på julkalas till moster Jenny.

4.1.2. Julfirandet hos Madicken

”Vad det är bra, att det finns jul. Det tycker jag är det bästa som di har hittat på nån gång” säger Madicken (Lindgren 1960). Under jullovet händer det många saker i Junibacken. Vanligtvis sker det någon slags olycklig vändning, t.ex. går Lisabet i *Titta Madicken, det*

snöar (1983) vilse på inköpsresa. Så småningom blir allt till det bästa. Hemma i Junibacken har kvinnorna börjat med julstädningen och -bakningen. Jungfrun Alva och Linus-Ida står till svars för städningen, men det är mamman som gör korv, saltar skinka osv. Madicken och Lisabet får hjälpa till med julförberedelserna. De bakar pepparkakor, kokar knäck och skriver önskelistor till tomten. Pappan sätter upp julkärvar för sparvar.

På julafton är huset renskrubbat och överallt doftar gran och hyacint så skönt. I vardagsrummet brinner brasan i kakelugnen och mamman och pappan har klätt julgranen på natten. Då sitter alla framför brasan och dricker kaffe. Efteråt går barnen till Linus-Ida med julkorgen som innehåller t.ex. julskinka, korv, bröd och ljus. På eftermiddagen doppar man brödskeivor i grytan och lackar julklappar. Julbordet i Junibacken består av risgrynsgröt, skinka, lutfisk, korv, sillsallad och mycket mer. När solen går ner, brukar mamman, Lisabet och Alva gå till julkyrkan, men Madicken och pappan tar en julaftonspromenad genom stan. Slutligen kommer jultomten med häst och släde och familjen möter honom vid ån.

4.1.3. Julfirandet hos Emil i Lönneberga

Hos Emil i Lönneberga är jul alltid förknippad till något slags hyss eller överraskande vändningar. Emil gör hyss året runt och julen gör inte något undantag från detta. Det är nu nödvändigt att ange att Emil inte gör hyss av elakhet, utan som han själv konstaterar ”di bara blir” (Lindgren 1984).

Julen börjar i Lönneberga med förberedelser såsom julstädning och -bakning. Ett mansgöra var att slakta julgrisen, men det var kvinnor som gjorde t.ex. paltar och korvar av grisen. Före julen bakades det stora mängder bröd: limpor, sirapsbröd, rågbröd, saffransbröd och vetebröd. Det förekommer i berättelserna att det bakades så mycket delikatesser att man inte kan räkna upp allt. Det var ett kvinnogöra att stöpa ljus i Lönneberga, men hämtning av julgran var Emils och Afreds, Katthults drängs, jobb. Man tänkte också på sparvar och människor i fattigstugan. Emils mamma packade en stor korg till de som bodde i fattigstugan. Korgen innehöll t.ex. bitar av korv, limpor, paltar, pepparkakor och ljus. På julbordet fanns det en enorm mängd olika rätter. Mestadels bestod julbordet av olika slags kött, bröd och bakverk. Strax efter jul ordnades det ofta kalas i Katthult och det var antingen släktingar eller bybor som fick inbjudan till denna fest. Kalaset i Katthult var en stor händelse, eftersom de inbjudna

ofta omfattade alla invånare i Lönneberga. En variation av spel och lek tillhörde jultid och dessa spel och lek gällde inte enbart barn utan även en vuxen kunde delta i vissa lustbarheter. Emellertid var det inte lämpligt för vuxna att ta del i snökriget. I slutet av festen dansade man kring granen och sjöng psalmer.

4.1.4. Julfirandet hos Lotta på Bråkmakargatan

Hos Lotta på Bråkmakargatan finns det många saker att bekymra sig över före jul. Antingen är man rädd att det inte blir någon snö eller att man inte får en gran till jul. Lyckligtvis är Lotta ett så duktigt barn att hon kan nästan allting. Hon lyckas även hitta en julgran till familjen fastän det inte finns en enda gran i staden.

I familjen Nymans grannhus bor tant Berg och Lotta brukar besöka henne före jul. Då har hon med sig en jullimpa. Barnen på Bråkmakargatan får även gå ut på stan och köpa julklappar till varandra. När julen närmar sig är det dags att baka pepparkakor och fastän barnen planerar att spara dem till julafton, har Lotta redan ätit upp sina pepparkakor innan detta.

På julafton börjar man dagen med att dricka kaffe och äta saffransbullar och pepparkakor i vardagsrummet. Efteråt klär man granen. Då anser Lotta att det är deras hus som luktar bäst för det finns en lukt av gran och hyacint i huset. På dagen doppar barnen i grytan vid spisen och på kvällen kommer jultomten med en säck full med julklappar. Barnen får vara vakna så länge de själva vill på julafton. Vid dagens slut äter man nötter och appelsiner och dansar omkring granen. Vanligtvis går familjen till julottan tidigt på juldagen.

4.2 Jämförelse mellan Astrid Lindgrens barnböcker

Det verkar finnas stora likheter i hur Lindgren beskriver jul i sina barnböcker. Alla figurer har någonting att bekymra sig över före jul och alla dessa bekymmer anknyts till jul på något sätt. Åtminstone figurer som Lotta på Bråkmakargatan och barnen i Bullerbyn oroar sig över att det inte snöar före jul, men även andra figurer ser fram emot snöfall fastän den egentliga rädslan inte nämns alls.

Julförberedelser fördelas på samma sätt i varje bok: kvinnor är ansvariga för julstädningen och -bakningen medan män står till svars för julgrans hämtning och/eller grisslakten. Barn får hjälpa till med mindre hushållsgöromålen såsom t.ex. att baka pepparkakor och göra juldekorationer. Alla figurer förutom Lotta på Bråkmakargatan sätter upp julkärvar för sparvar. Däremot sjunger inga andra figurer än barnen i Bullerbyn julsånger på gatan och bakom fönstren. Julsånger sjöngs hos varje figur, men det är bara bullerbybarnen som går runt i byn för att sjunga för människor. Medan Lisa i Bullerbyn oroar sig över att allting inte hinner bli färdigt till jul, litar Madicken på att allting som behöver göras blir gjort.

Hos alla figurer förutom Emil i Lönneberga beskrivs julmorgonens stämning och utsikt mycket noggrant: Brasan brinner i ugnen och allting är rent och skinande blankt. Det finns dock variation i när och vem pryder julgranen. I berättelser om Emil i Lönneberga berättas ingenting om att klä julgranen. I böckerna om Madicken är det alltid föräldrarna som dekorerar granen, men hos barnen i Bullerbyn kan det vara antingen föräldrarna eller själva barnen som pryder granen. Enligt min åsikt finns det en intressant likhet hos alla figurer: Var och en besöker någon under jultiden och har med sig någonting ätbart. I de flesta fallen är det fråga om en gammal eller en fattig människa, som kanske inte har tillräckligt förmögenhet eller är för svag att köpa någonting själv. Åtminstone Madicken och barnen i Bullerbyn nämner att det är en årlig tradition för dem att gå på besök hos grannen.

Julens rätter verkar vara ganska likadana hos alla figurer. Bara i berättelser om Lotta på Bråkmakargatan presenteras julmaten inte så mångsidigt. I *Nya hyss av Emil i Lönneberga* finns det en lång lista med alla julrätter. Korv, gröt, och olika slags bröd och fisk verkar vara de mest traditionella rätterna. Madicken och barnen i Bullerbyn åt också skinka, men i Lönneberga var det vanligt att spara själva skinkan till våren och äta bara andra delar av grisen på julafton. För Lotta och Madicken är det en tradition att dricka kaffe på julaftons morgon. Att doppa i grytan är också en vana för många.

Jultomten får inget omnämnande i böcker om Emil i Lönneberga, men man kan inte dra den slutsatsen att jultomten eller julbocken inte kom till. Åtminstone får han några julklappar men på vilket sätt blir inte klart i berättelserna. Alla figurer förutom Emil i Lönneberga ger också julklappar. Julafton slutar med julsånger och dans runt granen.

Endast Madickens familj har en tradition att gå till julkyrkan på julafton. Barnen i Bullerbyn, Emil i Lönneberga och Lotta på Bråkmakargatan åker till julottan tidigt på juldagens morgon, oftast med häst och släde. Både bullerbybarnen och Emil antingen bjuder in människor eller blir själva inbjudna till kalas efter jul.

Allt som allt är det lätt att lyfta fram likheter mellan Lindgens barnböcker. Jag anser att det finns mer likheter än skillnader i julfirandet hos dessa figurer. Trots det kan man konstatera att Emil i Lönneberga skiljer sig mest från de andra figurerna. Detta kan enligt min åsikt bero på att berättelser om Emil i Lönneberga daterar sig till en något tidigare tidpunkt än berättelserna om de övriga figurerna. I berättelserna om Madicken och barnen i Bullerbyn finns det mest beskrivning av julfirandet. I Emil i Lönneberga och Lotta på Bråkmakargatan är fokus mer på andra händelser. Böckerna om Lotta på Bråkmakargatan är främst inriktade på små barn och det syns i berättarstilen, eftersom allt behandlas väldigt ytligt.

4.3 Jämförelse mellan Astrid Lindgrens barnböcker och verklighetens julfirande

Astrid Lindgrens karaktärer tillbringar jul på ett ungefär samma sätt som svenskar på 1900-talet. Dock kan vissa skillnader upptäckas. För det mesta är dessa skillnader bara små detaljer som kan bero på att författaren Astrid Lindgren inte har känt det vara nödvändigt att nämna dessa saker. Det är omöjligt att ge ett entydigt svar på frågan varför vissa traditioner saknas och därför ska man vara försiktig med att dra några förhastade slutsatser av dessa avvikelser. För det mesta finns det ingen stor skillnad mellan det riktiga och det fiktiva julfirandet. Härnäst går jag igenom de viktigaste likheterna och skillnaderna mellan Lindgrens barnböcker och verklighetens julfirande utan att ännu ta ställning till variationen.

Fördelningen av könsroller i julförberedelser följer samma mönster i barnböckerna som i det svenska samhället på den tiden. Män är ansvariga för grisslakten och kvinnor har den största delen av ansvaret för hushållet. Städning, bakning och ljusstöpning hör till kvinnors ansvarsområde. I Eskeröds (1953) och Schöns (1998) böcker finns inget omnämnande om vad barn sysslade med vid jultiden.

Det finns ganska mycket beskrivning av hur man dekorerar huset vid jultiden i Eskeröds (1953) och Schöns (1998) böcker, men Lindgren nämner inte särskilt många av dessa seder. I

Lindgrens barnböcker är det främst kärvar och snölyktor som prygar gården. Det finns inte heller något omnämnande av målade bonader och bildvävnader som hänger på väggarna. Julgranen finns hos varje figur och åtminstone barnen i Bullerbyn gör julgranskorgar före jul. I *Jul i Bullerbyn* klär barn farfars julgran med äpplen. Således kan man konstatera att böckernas julgransprydningar motsvarar verklighetens dekorationer. Bullerbybarnens sed att gå och sjunga från dörr till dörr verkar vara något ovanlig. Lindgren kan här ha blivit påverkad av traditioner i andra länder. Denna sed är mig veterligen inte vanlig i Sverige och nämns inte heller av Eskeröd (1953) eller Schön (1998).

Den viktiga rollen som ljuset och elden har i det svenska julfirandet syns i Lindgrens barnböcker. Schön (1998:21) påstår att det var vanligt att sitta runt elden på julkvällen, men i Lindgrens böcker sitter man runt elden oftast på morgonen. Av de vanligaste julblommorna nämns bara hyacinten i dessa barnböcker.

Den gamla traditionen att dela ut julhögar finns kvar i Lindgrens böcker, men mottagaren var inte nödvändigtvis en familjemedlem eller en arbetare. Oftast var det en granne eller en åldring som fick julkorgen. Innehållet av julkorgen verkar motsvara den verkliga julhögens innehåll: Den viktigaste ingrediensen var bröd. Det finns inga signifikanta skillnader när det gäller julbordets innehåll. Vanan att äta bara andra delar av grisen och spara skinkan till våren syns i *Emil i Lönneberga*-böcker. I alla andra böcker äter man hela grisen vid jultiden. Man får inte en klar uppfattning om grisslaktens tidpunkt, men den skedde någon gång nära jul. Traditionen att doppa i grytan syns i Lindgrens barnböcker. Enligt Schön (1998:16) var det sällsynt att använda vete i bakning, men i *Nya hyss av Emil i Lönneberga* har man bakat vetebröd till julen. Dessutom finns det ganska liknande rätter hos Lindgrens figurer som på det svenska julbordet. Risgrynsgröt, pepparkakor, korv och olika fisksarter hör till båda julborden. Man drack enbärdricka vid jultiden i Lindgrens barnböcker, men om detta finns inget omnämnande i Schöns (1998) och Eskeröds (1953) böcker. Det förekommer inte i Lindgrens böcker att man dricker glögg eller öl vid jultiden. Naturligtvis kan detta bero på att det är fråga om barnböcker.

Traditionen att läsa upp grötrim kan man upptäcka åtminstone i barnen i Bullerbyn-böcker. Bullerbybarnen känner också till spådomen att den som får mandeln i sin gröttallrik ska bli gift under det kommande året. För barnen i Bullerbyn, Lotta på Bråkmakargatan och Madicken är det jultomten som delar ut julklappar, men vem som delar ut julklappar i

Katthult är oklart. Den gamla traditionen att åka till kyrkan med häst och släde syns i Lindgrens barnböcker.

5 DISKUSSION

I detta kapitel ska jag sammanfatta resultaten i min undersökning och svara på mina forskningsfrågor. Jag går igenom de möjliga orsakerna till varför jag fick dessa resultat. Till sist ska jag kritiskt diskutera mina analysmetoder och resultat.

Syftet med avhandlingen var att utreda hur jul beskrivs i Astrid Lindgrens barnböcker och om det finns likheter eller skillnader i barnböcker i jämförelse med verkligheten. Jag hade som hypotes att det finns betydande likheter mellan barnböckerna, speciellt i detaljer där jultraditioner beskrivs. Att variationen mellan berättelserna mestadels framträder genom olika figurer var min andra hypotes. Jag antog att de jultraditioner som förekommer i Lindgrens böcker, motsvarar även det verkliga julfirandet i Sverige. Resultaten visade att mina hypoteser stämde till största delen. Förutom några små detaljer motsvarade traditionerna Lindgrens böcker verklighetens julfirande i Sverige. Det är viktigt att utvärdera detta resultat kritiskt och, att inte dra alltför hastade slutsatser. Att Lindgren inte nämnde någon specifik tradition som förekom i Schöns (1998) och Eskeröds (1953) böcker, betyder nödvändigtvis inte att Lindgren inte hade varit medveten om dessa traditioner. Det är möjligt att hon helt enkelt ville betona andra inslag i julfirandet eller att vissa traditioner var vanligare i någon annan landsdel än den Lindgren var bekant med.

Det finns en hel del likheter Lindgrens barnböcker emellan och som jag antog i min hypotes, förekom variation främst genom olika karaktärer och händelser. Jul beskrivs mest i böckerna om Madicken och barnen i Bullerbyn. Fastän Emil i Lönneberga tillbringar jul, ligger fokus mer på andra händelser i dessa böcker. Lotta på Bråkmakargatan-böcker är inriktade för något mindre barn och därför är beskrivningen av julfirandet enklare än i de andra böckerna. Anledningen till att det också finns några skillnader i jultraditioner i Lindgrens barnböcker, kan orsakas av att böckerna daterar sig till lite olika tidsperioder och berättar om olika samhällsklasser. Det syns ganska tydligt att Madicken tillhör överklassen medan Emil i Lönneberga kommer från sk.bondesamhället.

Det var ganska svårt att begränsa ämnet, eftersom julen är ett otroligt vitt begrepp och den omfattar en mängd olika traditioner och seder. Om jag hade valt en annan bok där författaren hade betonat olika jultraditioner, kunde resultaten ha varit något annorlunda. Jag antar dock att de viktigaste jultraditionerna har behandlats i denna undersökning och således har den relevanta informationen tagits hänsyn till.

6 AVSLUTNING

Syftet med denna avhandling var att undersöka hur Astrid Lindgren beskriver jul i sina barnböcker och jämföra böckernas julfirande med verkligheten. Mina forskningsfrågor var följande: Hur beskrivs jul och jultraditioner i Astrid Lindgrens barnböcker? Vilka genomgående teman kan urskiljas och förekommer det variation? Finns det likheter eller olikheter i jämförelse med verkligheten? Min hypotes var att julfirandet i de skilda barnböckerna uppvisar många likheter och att variation förekommer huvudsakligen genom de olika karaktärerna. Jag antog vidare att de jultraditioner som framkommer i Lindgrens barnböcker motsvarar verklighetens julfirande i Sverige vid den tidpunkten.

Jag valde några figurer från Lindgrens produktion som jag koncentrerade mig på: Barnen i Bullerbyn, Madicken, Emil i Lönneberga och Lotta på Bråkmakargatan. Alla dessa figurer har vuxit upp i vanliga familjer och detta var en viktig faktor vid urval för att jämförelse mellan verklighetens julfirande skulle vara mer realistisk. Undersökningsmaterialet bestod av åtta romaner, tre bilderböcker och två noveller av Astrid Lindgren och sammanlagt innehöll mitt material cirka 400 sidor beskrivning av julfirandet. I jämförelsen använde jag mig av två böcker om jultraditioner i Sverige under 1900-talet. Kvalitativ innehållsanalys var min undersökningsmetod.

Enligt resultaten stämde mina hypoteser till en stor del. Astrid Lindgren beskriver julfirandet och jultraditionerna ganska noggrant, men särledes exakt beskrivning finns i böckerna om barnen i Bullerbyn och Madicken medan i böckerna om Emil i Lönneberga fokuserar man mer på andra händelser. Följaktligen kan man dra en slutsats att variation mellan berättelser mestadels förekom genom olika figurer och händelser. Resultaten visade också att

barnböckernas julfirande återspeglar dåtidens jultraditioner i stort fastän Lindgren inte nämner alla de traditioner som framkom i Eskeröds (1953) och Schöns (1998) böcker. För att få ytterligare och mer detaljerad information om samstämmigheten mellan böckerna och verkligheten borde man använda källmaterial i större skala vilket inte var möjligt inom ramen för denna undersökning. Eftersom detta ämne är ganska litet undersökt, finns här vara många möjliga teman för framtida undersökningar. Exempelvis skulle det kunna vara intressant att undersöka årets alla högtider hos en figur för att få en helhetsbild av relationen mellan festtraditioner i det svenska samhället och ett fiktivt festfirande.

LITTERATUR

Lindgren, Astrid. 1947. *Alla vi barn i Bullerbyn*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1949. *Mera om oss barn i Bullerbyn*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1963. *Jul i Bullerbyn*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1960. *Madicken*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1976. *Madicken och Junibäckens Pims*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1983. *Titta Madicken, det snöar*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1993. *Jullov är ett bra påhitt, sa Madicken*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1963. *Emil i Lönneberga*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1966. *Nya hyss av Emil i Lönneberga*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1970. *Än lever Emil i Lönneberga*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1986. *Inget knussel, sa Emil i Lönneberga*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1958. *Barnen på Bråkmakargatan*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgren, Astrid. 1977. *Visst kan Lotta nästan allting*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lindgen, Astrid. 1985. *Julberättelser*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Schön, Ebbe. 1998. *Svenska traditioner*. Sundbyberg: Semic.

Eskeröd, Albert. 1953. *Årets fester: Hur årets fester firats i vårt land genom seklerna*. Stockholm: LT.

Ljunggren, Kerstin. 1997. *Astrid Lindgren, lastenkirjailija*. Helsinki, Porvoo, Juva: WSOY

Strömstedt, Margareta. 1977. *Astrid Lindgren: En levnadsteckning*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Saltkråkan AB. 7.2.2011. Tillgänglig: <http://www.astridlindgren.se/>

Nationalencyklopedin. 6.3.2011. Tillgänglig: <http://www.ne.se/tradition/1205883>

Hammermans Ordbruk. 6.3.2011. Tillgänglig:
<http://www.ordbruket.com/webcross/artiklar/jul.htm>

Helsingfors stadsmuseum. 8.3.2011. Tillgänglig:
<http://www.hel2.fi/kaumuseo/vuodenkierto/joulu/julseder.html>

Svenska julbord. 8.3.2011. Tillgänglig: <http://www.svenskajulbord.net/>